

BESLUT

Datum
2025-11-25

Dnr
7940-2024

Sid
1 (5)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Social- och omsorgsnämnden i Hudiksvalls kommun får kritik för att den överlämnade bestämmanderätten över vilken skola ett LVU-placerat barn skulle gå i till familjehemmet utan att det fanns rättsliga förutsättningar för det

Beslutet i korthet: Ett barn vårdades enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, och var placerat i ett familjehem. I samband med att barnet skulle börja skolan överlämnade nämnden till familjehemmet att på egen hand bestämma i vilken skola som barnet skulle gå.

Enligt 11 § LVU ska nämnden eller den nämnden uppdragit vården åt, i den utsträckning som det behövs för att genomföra vården, bestämma om barnets personliga förhållanden. Det innebär att om frågan saknar betydelse för vårdens genomförande så tillkommer bestämmanderätten inte någon annan än barnets vårdnadshavare.

JO anser att val av skola visserligen är en fråga som rör ett sådant personligt förhållande som avses i bestämmelsen. I det här fallet har nämnden dock förklarat att frågan om skolval inte var av betydelse för genomförandet av barnets vård. JO konstaterar att det därmed inte fanns rättsliga förutsättningar för nämnden, eller familjehemmet, att bestämma över vilken skola som barnet skulle gå i. Det var i stället något som barnets vårdnadshavare hade att besluta om. JO kritiserar därför nämnden för att den överlämnade till familjehemmet att bestämma var barnet skulle gå i skola, och även för att nämnden inte lät vårdnadshavarna vara delaktiga i frågan.

Bakgrund och anmälan

AA:s och BB:s son CC, född 2018, vårdades enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, och hade varit placerad i ett familjehem sedan han var tre månader gammal. I ett mål vid Hälsinglands tingsrätt yrkade Social- och omsorgsnämnden i Hudiksvalls kommun att vårdnaden om CC skulle flyttas över till familjehemsföräldrarna såsom särskilt förordnade vårdnadshavare. Tingsrätten avslog yrkandet genom dom i december 2023. I målet företrädde AA och BB av DD.

I en anmälan till JO klagade DD på nämnden och framförde bl.a. följande. Det hade i tiden innan målet i tingsrätten framkommit att familjehemmet önskade att

CC skulle börja i en religiös friskola. Vårdnadshavarna AA och BB motsatte sig det eftersom de ville att CC skulle gå i en vanlig skola. En tid efter tingsrättens dom fick vårdnadshavarna information om att nämnden hade godkänt att CC skulle börja i den skola som familjehemmet föreslagit.

Uttredning

JO hämtade in vissa handlingar från nämnden. Därefter begärde JO att nämnden skulle yttra sig över det som hade förts fram i anmälan angående CC:s skolgång och besvara vissa angivna frågor.

I sitt yttrande anförde nämnden bl.a. följande. Det bedömdes inte föreligga förutsättningar för en återförening mellan CC och hans vårdnadshavare. Nämnden arbetade för att vårdnaden om CC skulle flyttas över till familjehemsföräldrarna och bedömde därför att valet av skola helt låg på dem. Vårdnadshavarna informerades inte om skolvalet och var inte delaktiga i frågan.

DD kommenterade yttrandet.

Rättsliga utgångspunkter

Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska bl.a. se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för tillsyn och uppsikt över barnet samt för att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. (Se 6 kap. 1 och 2 §§ föräldrabalken, FB.)

Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Om barnet har två vårdnadshavare ska de utöva bestämmanderätten tillsammans. Är en av vårdnadshavarna till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak förhindrad att ta del i sådana beslut rörande vårdnaden som inte utan olägenhet kan uppskjutas, bestämmer den andre ensam. Denne får dock inte ensam fatta beslut av ingripande betydelse för barnets framtid, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver det. (Se 6 kap. 11 och 13 §§ FB.)

När ett barn vårdas med stöd av LVU bestämmer socialnämnden hur vården ska ordnas och var barnet eller den unge ska vistas under vårdtiden. Nämnden eller den som nämnden uppdragit vården åt, ska ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden. Under vårdtiden har nämnden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § FB tillgodoses. (Se 11 § LVU.)

Nämnden har efter beslut om omedelbart omhändertagande eller vård enligt LVU inträtt vid sidan av föräldrarna eller i deras ställe. Den har därmed, i den omfattning som behövs för att genomföra vården, samma skyldigheter och befogenheter som tillkommer föräldrarna och kan besluta i frågor som rör barnets personliga förhållanden. Den förälder som är vårdnadshavare för sitt

barn fortsätter emellertid att vara det även efter ett beslut om vård enligt LVU. (Se prop. 1979/80:1 s. 596 f.)

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare (se 1 § första stycket LVU). Det innebär att socialnämnden har en skyldighet att i största möjliga utsträckning låta vårdnadshavarna vara delaktiga i frågor som rör vården. Socialnämnden får aldrig underlåta att informera vårdnadshavarna om uppkomna frågor kring vården. Vårdnadshavaren ska även beredas tillfälle att framföra sina synpunkter till nämnden. Den omständigheten att ett barn vårdas enligt LVU får alltså inte leda till att föräldrarna fräntas allt inflytande. (Se JO 2005/06 s. 265, dnr 2508-2002, och JO:s beslut den 12 juli 2012, dnr 2894-2011.)

Bedömning

Av utredningen framgår att nämnden gav familjehemmet ensam bestämmanderätt över vilken skola som CC skulle gå i.

Som framgår ovan ansvarar nämnden vid vård enligt LVU bl.a. för att tillgodose barnets grundläggande behov av omvårdnad. I likhet med föräldrarna kan nämnden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, besluta om barnets personliga förhållanden. Detsamma gäller den som nämnden har uppdragit vården åt, t.ex. familjehemmet (se rättsfallet NJA 2013 ref. 145). Beslut som rör den unges personliga förhållanden kan t.ex. gälla frågor om medicinsk vård eller behandling och rätt för den unge att företa resor eller påbörja arbetsanställning (se prop. 1979/80:1 s. 596 f). Enligt min mening är även en fråga om val av skola för ett barn något som rör ett sådant personligt förhållande som nämnden kan bestämma om. (Se även SOU 2023:66 s. 322.) Bestämmanderätten tillkommer dock nämnden, eller den som nämnden uppdragit vården åt, enbart i de situationer det behövs för att vården ska kunna genomföras.

Av detta följer alltså att om en fråga som rör barnets personliga förhållanden saknar betydelse för vårdens genomförande så är det vårdnadshavarna som har att besluta i den. I det här fallet har nämnden förklarat att frågan om skolval inte hade någon betydelse för genomförandet av CC:s vård. Jag har inte skäl att ifrågasätta det ställningstagandet. Det fanns därmed inte rättsliga förutsättningar för nämnden, eller familjehemmet, att med stöd av 11 § LVU bestämma över vilken skola som CC skulle gå i.

Nämnden har i sitt yttrande redogjort för hur den resonerade i frågan om skolval och förklarat att den gjorde bedömningen att familjehemmet kunde ta de beslut rörande CC:s vardag som var till hans bästa.

När ett barn placeras utanför det egna hemmet har vårdnadshavare, socialnämnd och den eller de som utövar den faktiska vårdnaden om barnet, vanligtvis familjehemsföräldrar, ett delat ansvar för att barnets grundläggande behov tillgodoses. Detta delade ansvar kallas ibland för ”det tredelade föräldraskapet”.

(Se JO:s beslut den 15 december 2022, dnr 5324-2021.) En naturlig del av det är att familjehemsföräldrar ansvarar för den dagliga omsorgen av det placerade barnet. Till den dagliga omsorgen hör frågor om bl.a. barnets mat, kläder, sovtider och hur barnet ska tillbringa sin fritid. Däremot omfattas inte beslut av mer ingripande betydelse för barnets framtid, t.ex. frågor som rör barnets skolgång och bosättning. (Se JO:s beslut den 17 januari 2003, dnr 3102-2002, och prop. 1975/76:170 s. 178.)

Frågan om vilken skola ett barn ska gå i hör alltså inte till den dagliga omsorgen. Det fanns därmed heller inte rättsliga förutsättningar för nämnden att låta familjehemmet bestämma över CC:s skolgång som ett led i dess ansvar för den dagliga omsorgen.

Min slutsats är alltså att frågan om skolval för CC var något som hans vårdnadshavare AA och BB hade att besluta om. Jag ser därför mycket allvarligt på att nämnden överlät till familjehemmet att bestämma i den saken.

Jag vill betona att jag kan se situationer när frågan om skolval är något som nämnden, eller ett familjehem som nämnden uppdragit vården åt, kan behöva bestämma om för att vården ska kunna genomföras. När en sådan fråga kring vården uppkommer bör nämnden aldrig underlåta att informera vårdnadshavarna om detta och i möjligaste mån samråda med dem. (Se t.ex. JO 2002/03 s. 234, dnr 809-2000, och JO:s beslut den 30 maj 2025, dnr 472-2023.) Naturligtvis ska de kontakter som nämnden tar med vårdnadshavarna och deras inställning dokumenteras.

Av de uppgifter som DD har lämnat till JO framgår att frågan om skolval hade varit uppe för diskussion och att vårdnadshavarna inte ville att CC skulle börja i den skola som familjehemmet önskade. I sitt yttrande har nämnden uppgett att vårdnadshavarna inte var delaktiga när det faktiskt beslutades om vilken skola som CC skulle gå i och att de heller inte informerades om det. Nämnden har förklarat att detta berodde på att det bästa för CC var att familjehemmet tog beslut i frågor om hans vardag. Det framgår även att nämnden fortsatt arbetade för att vårdnaden om CC skulle flyttas över till familjehemsföräldrarna och att nämnden också av den anledningen ansåg att beslutet om skolval skulle fattas av familjehemmet. Att vårdnadshavarna inte informerades om skolvalet berodde enligt nämnden på den mänskliga faktorn.

När ett barn vårdas enligt LVU ingår det i nämndens ansvar att låta vårdnadshavarna vara delaktiga i frågor som rör vården av barnet och informera dem om uppkomna frågor. Vid den tidpunkt då beslutet om skolval aktualiserades hade tingsrätten nyligen avslagit nämndens yrkande om vårdnadsöverflytt till familjehemmet. Oavsett om nämnden ansåg att det alltså fanns förutsättningar för en vårdnadsöverflytt hade den ändå att förhålla sig till att CC vårdades med stöd av LVU. Det fanns därmed en skyldighet för nämnden att låta vårdnadshavarna vara delaktiga i de frågor som rörde vården om honom. Nämnden har brustit i det avseendet och det ser jag allvarligt på.

Sammantaget har nämndens handläggning medfört att AA och BB fråntogs sin rätt att besluta om skolval för sitt barn och inte fick vara delaktiga i frågan. Nämnden förtjänar kritik för detta.

Det som i övrigt har kommit fram i ärendet föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Malin Jonasson har föredragit ärendet och tf. byråchefen Maria Karlströms har deltagit i beredningen.